

Zespół historyczny kierował się przekonaniem, że dokonywane skróty zwiększają szansę na rzeczywiste uczenie się w klasie i są krokiem w drodze od *programu szerokiego na kilometr, głębokiego na palec* do programu *szerokiego na kilometr i głębokiego na kilometr*.

Zarazem w swojej pracy zespół nieustannie miał na względzie założenie, że jego aktywność może być jedynie ograniczaniem zakresu, a nie projektowaniem nowego ujęcia.

Oznacza to, że nie deprecjonujemy w żaden sposób usuniętych tematów, ani nie uznajemy, że zachowane ujęto w sposób najlepszy z możliwych, ale wobec ryzyka, że próbując zrobić wszystko, niczego nie zrobimy porządnie, niektórym wątkom daliśmy pierwszeństwo przed innymi. Poniżej opisano sposoby i kryteria, z których korzystaliśmy dokonując zmian.

- Usuwano wymagania szczegółowe, które sugerowały jednokrotną realizację czegoś, co zapisano równocześnie w wymaganiach ogólnych wskazując tym samym konieczność systematycznego działania tego rodzaju (np. *rozpoznaje rodzaje źródeł historycznych*).
- Usuwano wymagania zaledwie sygnalizujące jakiś bardzo obszerny i złożony problem, prowokujące przez to do powierzchownego omówienia, które utrwalałoby raczej uproszczenia czy stereotypy, niż sprzyjało głębokiemu rozumieniu. Założono przy tym, że dzięki uwolnieniu dodatkowego czasu nauczyciele i nauczycielki będą mogli podjąć autonomiczną decyzję o zatrzymaniu się dłużej na jakimś wątku, zależnie od własnego rozpoznania potrzeb dzieci i młodzieży im powierzonych (np. zapisy o cywilizacjach Dalekiego Wschodu czy *opisuje zmiany na mapie politycznej Europy w XIV i XV wieku*).
- Usuwano wymagania szczegółowo ujmujące jakieś wydarzenie czy proces, jeżeli sąsiadowały one z wymaganiami, które ujmowały to samo, ale w szerszej perspektywie. Starano się w ten sposób uniknąć skoncentrowania narracji na jakiejś pojedynczej kwestii i umożliwić nauczycielowi / nauczycielce podjęcie decyzji o rozłożeniu akcentów w opowieści (np. *charakteryzuje spór Bolesława Śmiałego z biskupem Stanisławem* zawiera się w *dokonuje bilansu panowania władców piastowskich do 1138 r.*, zarazem pozostawienie wymagania o Bolesławie i Stanisławie rozstrzygałoby niejako, że wydarzenia to ma kluczowe wydarzenie dla dziejów państwa wczesnopiastowskiego). Działanie takie wynika z przeświadczenia, że rozróżnienie między podstawą programową a programem szkolnym nie jest przypadkowe i należy dbać o zachowanie granic ich domen (tu charakteryzowanych przez relację ogólność – szczegółowość ujęcia).
- Usuwano także wymagania bardzo obszerne, wymagające omówienia na poziomie akademickim, jeżeli sąsiadowały one z wymaganiami bardziej szczegółowymi, których realizacja zapewnia poruszenie także problemów z wymagania bardziej ogólnego, ale w sposób funkcjonalny, jako kontekstu, a nie samodzielnej kwestii (np. bardzo obszerne, usunięte wymaganie *charakteryzuje stosunki wewnętrzne w Polsce i na Litwie, uwzględniając rozwarstwienie stanu szlacheckiego* ukrywa się jako kontekst w węższym wymaganiu *charakteryzuje ruch egzekucyjny szlachty i ocenia jego znaczenie dla rozwoju parlamentaryzmu w państwie polsko-litewskim*). Takie funkcjonalne

odniesienie ustala granice, do których nauczyciel / nauczycielka musi dotrzeć omawiając tematykę (i nie wyklucza oczywiście ich przekroczenia, gdy warunki na to pozwolą).

- Usuwano fragmenty wymagań, w których akcentowano wyraźnie jedną stronę zagadnienia przestawiając tym samym inną. Zakładano przy tym, że taka zmiana nie prowadzi do usunięcia samego zagadnienia, ale przywraca równowagę w ujęciu problematyki (np. *rozpoznaje przejawy wielokulturowości na ziemiach polskich w XIV–XV w.* zamiast dotychczasowego *rozpoznaje przejawy wielokulturowości na ziemiach polskich w XIV–XV w. z uwzględnieniem stosunku Kazimierza Wielkiego do diaspory żydowskiej*; poprzedni zapis ujawniał tendencję obserwowaną w całej podstawie programowej do ukazywania Żydów polskich jako przedmiotu tolerancji ze strony władz polskich i ofiar prześladowań ze strony innych potęg, a zatem zawsze w relacji do władzy i zazwyczaj z pominięciem innych aspektów ich obecności na ziemiach polskich oraz problematyki lokalnego antysemityzmu / antyjudyzmu).
- Usuwano wymagania (lub ich fragmenty), które rozstrzygały o metodyce pracy dla jakiegoś wybranego zagadnienia, zarazem dublując wymagania ogólne i naruszając ogólniejszą zasadę nie wskazywania nauczycielowi / nauczycielce, jakie materiały wykorzysta pracując nad daną problematyką (np. *analizuje i interpretuje teksty obrazujące myśl filozoficzną i polityczną doby renesansu*).
- W przypadku liceum ogólnokształcącego i technikum usuwano wymagania z poziomu podstawowego i przenoszono je na poziom rozszerzony zwłaszcza tam, gdzie wiedza z zakresu przesuniętego wymagania na poziomie podstawowym nie znika zupełnie, ale pojawia się jako domyślny kontekst, funkcjonalnie potraktowana wewnątrz innego wymagania (np. elementy wymagania *przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona*, które przeniesiono do rozszerzenia, siłą rzeczy pojawią się przy omawianiu wymagań podstawowych: *charakteryzuje genezę, ustrój i dzieje Księstwa Warszawskiego oraz ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy*).
- Dokonywano skrótów tam, gdzie w wymaganiach pojawiały się nazwiska, listy nazwisk czy wydarzeń, zwłaszcza w zakresie historii politycznej czy wojskowej. Chroni się w ten sposób autonomię nauczycielskiego programu nauczania i narzuca właściwe granice podstawie programowej (np. usunięte - *przedstawia szlak bitewny żołnierzy polskich formacji wojskowych w tym: Łowczówek, Rokitna, Kostiuchnówka, Kaniów, Krzywopłoty, z uwzględnieniem roli dowódców*).
- Nadto przeformułowano zwroty nacechowane emocjonalnie (*udręki narodu, tragizm losu*), dokonywano uzgodnień z podstawami programowymi innych przedmiotów, gdzie niektóre wątki znajdują sobie lepsze miejsce (np. *twórczość młodopolska*), dokonywano uzgodnień zakresu i zapisów PP dla liceum ogólnokształcącego i technikum z 2018 i 2022 roku uwzględniając zasadę „nie poszerzania” oraz różnicę w przewidzianej ilości godzin w ramowym programie nauczania.
- Analizując wymagania odwoływano się do kryteriów historycznego znaczenia, które ustalono dyskutując między innymi tezy Partingtona (1980) i Counsell (2004). Przyjęto, że – w sytuacji koniecznych ograniczeń – zachowywać będziemy wymagania, które w największym stopniu spełniają następujące kryteria:

- a) Trwałość. Tę cechę mają te wymagania (lub ich części), które powinny pozostać, ponieważ opisane w nich wydarzenia lub procesy albo długo wywierały znaczący wpływ, albo zachowały się jako ważne w pamięci zbiorowej i poprzez to dalej oddziałują.
- b) Głębokość. Tę cechę mają te wymagania (lub ich części), które powinny pozostać, ponieważ opisane w nich wydarzenia lub procesy dotyczyły bardzo różnych i licznych grup ludzkich i/albo obejmowały swoim wpływem różne domeny ludzkiej działalności (politykę, gospodarkę, kulturę...)
- c) Moc wyjaśniająca. Tę cechę mają te wymagania (lub ich części), które powinny pozostać, ponieważ opisane w nich wydarzenia lub procesy są nam niezbędne do zrozumienia innych wydarzeń i procesów, stanowią dla nich kluczowy kontekst.
- d) Aktualność. Tę cechę mają te wymagania (lub ich części), które powinny pozostać, ponieważ opisane w nich wydarzenia lub procesy mają istotny walor wychowawczy / obywatelski / praktyczny.
- e) Adekwatność do wieku rozwojowego. Tej cechy nie mają te wymagania (lub ich części), które nie powinny pozostawać w PP, ponieważ opisane w nich wydarzenia lub procesy są nieadekwatne do wieku rozwojowego, mogą być niezrozumiałe, powodować niepożądane wychowawczo napięcia w klasie czy wywoływać lęk u dzieci.

Marcelina Koprowska, doktorantka Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych UW,
nauczycielka w LO
Włodzimierz Kowalczyk, CKE
dr Jakub Lorenc, Szkoła Edukacji PAFW i UW, nauczyciel w SP i LO
Joanna Szydziak, nauczycielka w SP
Aleksander Pawlicki, Szkoła Edukacji PAFW i UW, nauczyciel w LO (Koordynator Zespołu)